

До спеціалізованої вченої ради
Д 27.855.03 в Університеті державної
фіскальної служби України

08205, Київська область, м. Ірпінь,
вул. Університетська, 31

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Пузирьова Михайла Сергійовича
«Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк
у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження» на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертації. Поступ України як демократичної, соціальної та правової держави у європейське співтовариство вимагає підвищення ефективності функціонування усіх ланок суспільства. До основних засад розбудови української держави необхідно віднести й удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства у напрямі відповідності положенням Конституції України та міжнародно-правовим документам, що регламентують поводження із засудженими, з метою захисту їх прав і свобод, суспільства та держави загалом.

У XXI ст. Україна вжила низку прогресивних кроків за цим напрямом – осучаснила і привела у відповідність до вимог Ради Європи кримінальне законодавство, трансформувала виправно-трудове законодавство у кримінально-виконавче, впровадила систему пробації, передала Міністерству юстиції компетенцію щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Зокрема, Міністерство юстиції, як правонаступник Державної пенітенціарної служби України, згідно з новою (схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р) Концепцією реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, забезпечує подальше реформування пенітенціарної системи України шляхом впровадження в практику кримінально-виконавчих установ міжнародного досвіду пенітенціарної діяльності та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поводження із засудженими.

Університет державної
фіскальної служби України
СВР Д 27.855.03
Вх. № 43
«06» травня 2018 р.

Уперше у ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України сформульовані та законодавчо закріплені принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань. Серед цих принципів важливе місце посідає диференціація та індивідуалізація виконання покарань. Особливого значення реалізація наведеного принципу набуває у процесі виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк, що обумовлюється найбільшим ступенем правової регламентації цього виду покарання та кількістю засуджених осіб.

Зважаючи на важливість диференціації покарань на ті, що пов'язані з позбавленням волі, і ті, що не пов'язані, важливо наголосити, що Уряд України прийняв рішення про утворення 13 вересня 2017 р. як юридичної особи публічного права міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Адміністрації Державної кримінально-виконавчої служби України, а з 1 січня 2018 р. – державної установи «Центр пробації».

Такі зміни є одним із свідчень орієнтації України на позитивний зарубіжний досвід, про що йдеться в дослідженні М. С. Пузирьова, де автором зазначено, що в розвинених зарубіжних країнах пенітенціарне відомство має чітку диференціацію на Службу тюрем та Службу пробації.

Прийняття й поступова реалізація Україною Закону «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» актуалізує процеси поглиблення міжнародного співробітництва, в тому числі з пенітенціарних питань, зближення різних правових систем на рівні уніфікації кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, ефективної взаємної інформованості держав у сфері законотворчості та застосування покарань.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як *загальнодержавним, так і відомчим пріоритетам* стосовно забезпечення національної безпеки, протидії злочинності та виконанню покарань. Дисертація ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р), Стратегії реформування

судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015), Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., (затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.), теми наукових досліджень кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби на 2017–2021 роки «Права і свободи людини і громадянина та їх захист кримінально-правовими, кримінально-виконавчими засобами й системою заходів запобігання злочинам» (державний реєстраційний номер 0117u007206).

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження *Пузирьова Михайла Сергійовича «Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження»* є своєчасною та важливою для порівняльно-правового аналізу виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах та Україні з урахуванням положень доктрини пенітенціарного права, що полягає у формуванні цілісної концепції з розроблення пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація, поряд з іншими науковими розвідками, є одним з перших комплексних порівняльно-правових досліджень виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах, за результатами якого сформульовано обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінально-виконавчої системи України та галузевого законодавства.

У дисертації обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають суттєве теоретичне та практичне значення.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені завдання та отримати ряд нових, важливих для науки результатів. Серед найбільш вагомих нових наукових положень, що містяться в роботі, слід виділити наступні.

Так, у *першому розділі* дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження проблем виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах» (с. 19-79) обґрунтовано важливість і перспективність порівняльних досліджень у галузі кримінально-виконавчого права. Доведено, що вони сприяють зближенню теоретичних позицій учених різних країн у розкритті природи складних соціально-правових категорій (кримінально-виконавча (пенітенціарна) система, виправлення, ресоціалізація, реінтеграція, каяття тощо), вдосконаленню теоретико-прикладних засад формування і реалізації кримінально-виконавчої політики в кожній державі та зміцненню міжнародного співробітництва за вказаним напрямом (с. 19-34).

Науково обґрунтовано раціональність методологічної імплементації порівняльно-правового дослідження через застосування таких методів, як анкетування (персоналу органів і установ виконання покарань Міністерства юстиції України, суддів, прокурорів, адвокатів) та експертних оцінок (учених, які досліджують проблеми пенітенціарної науки та пов'язаних із нею галузей), що дало підстави довести авторські гіпотези з метою формулювання пропозицій щодо вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Запропоновано авторське бачення на рівні та критерії методології порівняльно-правового дослідження виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах (с. 20-34).

Виокремлено три періоди проведення наукових досліджень зарубіжного досвіду виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк: 1) порівняльно-правові дослідження в наукових працях за часів існування пенітенціарії (тюрмознавства) як частини кримінального права (дореволюційний період); 2) ідеологічно заангажовані дослідження капіталістичних пенітенціарних систем, здійснені за радянських часів; 3) сучасні (з 1991 р. і дотепер) порівняльні дослідження в галузі кримінально-виконавчого права (с. 51-75).

У *другому розділі* дисертації «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у державах романо-германської правової сім'ї та Україні» (с. 80-173) з'ясовано, що основу правового регулювання виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у ФРН становить Закон «Про виконання покарання у виді позбавлення волі, а також пов'язаних із ним заходів виправлення і безпеки» 1976 р., реалізація

якого, так само як і кримінально-виконавчої політики загалом, належить до компетенції міністерств юстиції федеральних земель. Такі особливості зумовлені федеративною формою державно-територіального устрою Німеччини. Сфера правового регулювання Закону «Про виконання покарання у виді позбавлення волі, а також пов'язаних із ним заходів виправлення і безпеки» є ширшою, порівняно з КВК України, за рахунок регулювання превентивного ув'язнення та запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (с. 109).

Виокремлено характерні риси трансформації системи установ виконання покарань, пов'язаних із позбавленням волі, у Франції на початку ХХІ ст., а саме: 1) збереження в основі цієї системи таких установ, як арештні доми, центральні тюрми, центри позбавлення волі; 2) перегляд строків призначеного покарання, що вплинуло на перерозподіл засуджених, які відбувають покарання в центральних тюрмах (якщо раніше такою межею був строк покарання більше одного року, то нині це два і більше років позбавлення волі); 3) виділення напіввільного режиму відбування позбавлення волі в самостійну групу установ виконання покарань; 4) створення окремих установ виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк для засуджених неповнолітніх; 5) створення поліфункціональних установ виконання покарань. Зазначено, що схожі тенденції прослідковувалися в Україні на рубежі ХХ–ХХІ ст. в умовах трансформації виправно-трудового законодавства у кримінально-виконавче, за винятком того, що на той час як окремі вже функціонували колонії для засуджених неповнолітніх. Нині систему установ виконання покарань, пов'язаних із позбавленням волі, у Франції становлять: 1) арештні доми; 2) центральні тюрми; 3) центри позбавлення волі; 4) центри напіввільного режиму; 5) пенітенціарні установи для неповнолітніх; 6) пенітенціарні (виправні) центри (с. 134).

Окреслено й надано змістовну характеристику таким формам прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у Швейцарії, як: 1) переведення до установи відкритого типу; 2) надання дозволу на короткочасний виїзд/вихід за межі установи виконання покарань; 3) надання дозволу на залишення установи в денний час для участі в суспільно корисній праці (так зване «денне робоче звільнення», або «day release employment»); 4) надання дозволу на проживання за межами установи («external accommodation»); 5) звільнення за тимчасовою ліцензією; 6) застосування умовно-дострокового звільнення. При цьому зазначені форми прогресивної

системи не застосовуються у разі наявності небезпеки для суспільства, під якою розуміється ризик ухилення засудженого від відбування покарання або вчинення ним іншого злочину (с. 166).

У третьому розділі «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у державах англо-американської правової сім'ї та Україні» (с. 174-259) встановлено, що в Англії та Уельсі відсутня кодифікація норм кримінального та кримінально-виконавчого права. Відсутність кодифікації у кримінально-правовій та кримінально-виконавчій галузях, віднесення до джерел права судового прецедента розширює можливості суду під час індивідуалізації призначення покарання. Цей фактор впливає і на реалізацію принципів диференціації та індивідуалізації під час виконання покарань. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Англії та Уельсі регламентується законами «Про кримінальну юстицію» 2003 р., «Про тюрми» 1952 р., Тюремними правилами 1999 р., Правилами функціонування установ для молодих злочинців 2000 р., іншими нормативно-правовими актами Міністерства юстиції Великої Британії (с. 201).

Встановлена наявна проблема переповненості пенітенціарних установ США через динаміку зростання кількості засуджених до покарань, пов'язаних із позбавленням волі. Виокремлено відмінності щодо правової природи таких установ виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у США, як «jails» (тюрми округів, або «джейли») та «prisons» (тюрми), а саме: 1) різний процесуальний статус осіб, які в них тримаються. Зокрема, якщо у «джейлах» тримаються як обвинувачені, так і засуджені (на строк менше одного року), то в тюрмах – лише засуджені; 2) тяжкість вчинених злочинів, за які особи відбувають покарання. Так, більшість осіб, які відбувають покарання у «джейлах», – це засуджені за місдимінори, тоді як у тюрмах відбувають покарання особи, засуджені за тяжкі, особливо тяжкі та насильницькі злочини (с. 220).

Зроблено висновок, що наявність у кримінально-виконавчому законодавстві Канади норм про складання та реалізацію індивідуального плану відбування покарання, положень щодо переведення засуджених до позбавлення волі з одного виду установ до іншого (із федеральних установ до провінційних/територіальних і навпаки), а також переведень між провінціями дає пенітенціарній адміністрації можливість адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у процесі відбування засудженим покарання, а також повноцінно реалізовувати не лише дотримання вимог пенітенціарної (в тому числі

особистої) безпеки, а й принципи диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослужняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом (с. 255).

Четвертий розділ дисертаційного дослідження «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у державах скандинавської правової сім'ї та Україні» присвячений правовим, організаційним та практичним складовим виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у Норвегії, Швеції, Фінляндії порівняно з Україною.

Заслуговує на увагу, зроблений висновок, що Норвегія з метою економії бюджетних коштів, а також керуючись принципом доцільності, тяжіє до концепції поліфункціональних пенітенціарних установ, не порушуючи при цьому норм міжнародно-правових актів у сфері виконання покарань, котрі на цей рахунок пропонують дві моделі умов тримання: 1) або тримання в окремих установах визначених категорій осіб, котрі за міжнародними нормами мають у будь-якому випадку триматися роздільно один від одного (слідчо арештовані окремо від засуджених ув'язнених, жінки окремо від чоловіків, неповнолітні окремо від дорослих тощо); 2) або тримання таких категорій ув'язнених (засуджених) із дотриманням вимог ізоляції в окремих блоках однієї установи. Зазначено, що практика реалізації другої моделі є доцільною не лише з огляду на принцип економії коштів (від будівництва установ, переміщення засуджених до позбавлення волі тощо), а й дає змогу реально впроваджувати в життя один із фундаментальних принципів кримінально-виконавчого права – відбування покарання за максимально наближеним місцем проживання до засудження (с. 282)

Виявлено, що вітчизняному інституту «основні засоби виправлення і ресоціалізації засуджених» у Швеції найбільше відповідає інститут участі засуджених до позбавлення волі в суспільно корисній діяльності. До форм суспільно корисної діяльності засуджених до позбавлення волі належать: 1) праця; 2) освіта; 3) професійна підготовка; 4) участь у програмах із подолання попередньої злочинної діяльності або в будь-яких інших формах суспільно корисної діяльності. Передбачено грошову винагороду засудженим за участь у відповідній діяльності. Проведений аналіз кримінально-виконавчого законодавства Швеції в частині регламентації процесу залучення засуджених до

позбавлення волі до суспільно корисної діяльності дав підстави для висновку, що відповідні норми мають не лише ресоціалізаційну, а й економічну природу, створюючи умови для гідного матеріального становища особи як під час відбування покарання, так і в разі звільнення від відбування покарання, а також під час застосування відповідних форм прогресивної системи виконання покарання (с. 305).

З'ясовано, що у Фінляндії формами суспільно корисної діяльності засуджених до позбавлення волі є праця, навчання та участь в інших заходах, що сприяють створенню у них готовності до самокерованої правослухняної поведінки. Передбачено грошову винагороду засудженим за участь у відповідній діяльності. Засуджені, які не беруть участі в такій діяльності, отримують грошову допомогу на кшталт кишенькових грошей, розмір якої менше, ніж оплата відповідної суспільно корисної діяльності. Зауважено, що організація кримінально-виконавчого процесу за таким принципом порушує одне з фундаментальних правил суспільного розвитку, за яким особа отримує адекватну плату за вироблені нею блага. Ураховуючи національний менталітет, застосування такого принципу під час організації кримінально-виконавчого процесу в Україні може призвести до мотивації маргінальних груп населення до вчинення злочинів із метою потрапляння до установ виконання покарань – місць, де особа буде отримувати плату за факт власне перебування у правовому статусі «засуджений до позбавлення волі» (с. 328).

У *п'ятому розділі* «Шляхи впровадження позитивного зарубіжного досвіду виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні» розкриваються основні напрями вдосконалення кримінально-виконавчої системи України та кримінально-виконавчого законодавства України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Обґрунтовано основні напрями вдосконалення кримінально-виконавчої системи України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а саме: 1) влаштування нових пенітенціарних установ закритого типу за системою одиночного тримання, за певними винятками (наприклад, під час залучення засуджених до суспільно корисної праці, під час проведення соціально-виховної роботи, в

інших необхідних випадках, що сприяють досягненню мети їхнього виправлення і ресоціалізації); 2) обґрунтування відомчої підпорядкованості кримінально-виконавчої системи України; 3) удосконалення структури управління кримінально-виконавчою системою України; 4) трансформація системи установ виконання покарань України, що передбачає: а) створення пенітенціарних установ трьох типів: відкритого, напівзакритого, закритого; б) передачу слідчих ізоляторів ДКВС України у відання МВС України; 5) розгляд можливості використання приватного сектору у сфері виконання покарань, пов'язаних із позбавленням волі; 6) повноцінне фінансування та належний кадровий супровід кримінально-виконавчої політики; 7) науковий супровід упровадження позитивного зарубіжного досвіду у кримінально-виконавчу систему України та галузеве законодавство.

З метою вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк автором запропоновано: систематизувати законодавство у сфері виконання покарань та пробації шляхом заміни КВК України та Закону України «Про пробацію» Кодексом України про виконання покарань та пробації (с. 359-386).

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертаційного дослідження, запропонована дисертантом, в цілому, є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до аналізу проблем порівняльно-правового дослідження виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах з формулюванням обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет. Нові положення, висновки і рекомендації, що висувуються в дисертації, в роботі обґрунтовуються, у першу чергу, за допомогою цілої низки методологічних принципів та методів. Вміло застосована автором методологія наукового пошуку є традиційною для науки кримінально-виконавчого права, кримінального права, кримінології й усього комплексу компаративістських досліджень.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертантом використано широке коло міжнародних, законодавчих і наукових джерел, а також матеріалів практики. *Емпіричну базу дослідження* становлять: дані державної статистики, матеріали пенітенціарних відомств зарубіжних країн та України, результати анкетування (експертного опитування) 90 учених із науковими ступенями доктора філософії або доктора права (м. Києва, Харкова, Дніпра, Одеси, Львова, Запоріжжя, Івано-Франківська, Чернігова), які досліджують проблеми пенітенціарної науки та пов'язаних із нею галузей, а також 800 практичних працівників правозастосовних і правозахисних інституцій, із них: персонал органів і установ виконання покарань Міністерства юстиції України (480 осіб), судді (110 осіб), прокурори (70 осіб), адвокати (140 осіб), чим забезпечується обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Дисертант опрацював значний масив загальнонаукової та спеціальної літератури, нормативних актів (536 найменувань). Поряд із працями з проблем кримінально-виконавчого права, кримінального права, конституційного права використано літературу з інших галузей права, теорії держави та права, національної безпеки, адміністративного права, а також наукові праці вчених інших країн.

Обґрунтованість власних наукових результатів підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й порівняння поглядів і концепцій зарубіжних й вітчизняних науковців, вдало ілюструє їх результатами аналізу матеріалів судової та виконавчої практики, соціологічних опитувань. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Аналіз змісту роботи дозволяє, в цілому, позитивно оцінити структуру дослідження, вона достатньо повно розкриває мету та поставлені задачі, які знайшли своє відображення в авторських висновках. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації обґрунтовані.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на

міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах (2012–2017 рр.), що в цілому свідчить про належний рівень її апробації.

Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, відображено у 50 працях, а саме: трьох монографіях (серед яких дві одноособові), 15 статтях у наукових фахових виданнях України, 9 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 20 публікаціях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 3 публікаціях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

За змістом дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що включають 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (536 найменувань) та п'яти додатків. Повний обсяг роботи становить 498 сторінок, із них обсяг основного тексту – 403 сторінки, списку використаних джерел – 58 сторінок, додатків – 37 сторінок.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики протидії злочинності.

Практична значимість роботи полягає у тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором дослідження, мають прикладне застосування, використовуються або можуть бути використані у: *законотворчій діяльності* – для удосконалення норм КВК України (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 25 червня 2018 р. № 04-18/12-1145); *практичній діяльності* – під час проведення занять із службової підготовки персоналу органів і установ виконання покарань (акт про впровадження Південно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 3 квітня 2018 р. № 32); *у науковій роботі* – для подальших наукових розробок у сфері виконання покарань (акт впровадження Інституту кримінально-виконавчої служби від 28 березня 2018 р.); *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право», «Порівняльне кримінально-виконавче право», при підготовці підручників, навчальних посібників, у науково-дослідній та навчальній роботі студентів та курсантів (акт впровадження Університету державної фіскальної служби України від 29 січня 2018 р. № 2850; акт про впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 8 червня 2018 р. № 15/16-а).

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення. Висновки і узагальнення, яких дійшов автор, успішно можуть використовуватись і надалі у науково-дослідній, правотворчій, правоохоронній сфері та навчальному процесі.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Пузирьова Михайла Сергійовича «Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження» як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Щодо емпіричної бази дослідження, авторові бажано було б провести експертне опитування осіб, які утримуються в установах виконання покарань України, щодо спірних і не визначених аспектів виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк, щоб почути думку не тільки учених та персоналу, правоохоронців (суддів, прокурорів, адвокатів), а й контингенту який особисто на собі відчуває усі примхи системи виконання покарань і може сприйняти чи заперечити ту чи іншу новацію зарубіжного досвіду яка пропонується в якості імплементації в Україні.

2. В межах розділу 2 «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у державах романо-германської правової сім'ї та Україні» дисертант не звертає уваги на кримінально-правових системах слов'янської правової сім'ї, адже як в Україні, так і в інших країнах пострадянського простору сучасне законодавство у сфері виконання та відбування покарань формується на основі модельного Кримінально-виконавчого кодексу країн-учасниць СНД від 2 листопада 1996 року.

3. Зазначаючи про впровадження навчальної дисципліни «Порівняльне кримінально-виконавче право» в освітній процес закладів вищої освіти Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України (с. 75 дисертації), автор обійшов увагою визначення предмету, методології, систему та структуру курсу цієї галузі знань (чи напряму КВП), обґрунтувавши тільки триєдину мету кримінально-виконавчої (пенітенціарної) компаративістики.

4. У цілому робота тільки б виграла, якщо б дисертант проаналізував і висвітлив положення проекту Закону України «Про пенітенціарну систему», що стосуються змін до КВК України в частині визначення матеріальної підстави (позитивний й негативний обов'язок).

5. Недостатньо аргументовано вбачається позиція дисертанта щодо використання ним у дисертаційному дослідженні непередбаченого чинними нормативно-правовими актами формулювання «державна установа» (с. 95, 109, 114, 144 і т.д) стосовно Адміністрації Державної кримінально-виконавчої служби України замість нормативно-визначеного – «міжрегіональний територіальний орган Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань».

6. Не зовсім зрозумілим є і наведення дисертантом даних про утворення у 2017 році Державної установи Міністерства юстиції України «Центр пробації», адже предметом дисертації здобувача є «виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження», до якого «пробація» має дуже дотичне відношення.

7. У дисертаційному дослідженні дисертант обійшов увагою важливий комплексний показник розроблений ООН для оцінки стану криміногенної обстановки взаємозалежності – «індексу розвитку людського потенціалу» (ІРЛП) та «індексу сприйняття корупції» (ІСК), що вкрай характерно для сучасної системи виконання кримінальних покарань у світовому просторі.

8. Вдалою є пропозиція автора щодо розроблення Основ пенітенціарного законодавства (п. 5.2 дисертації), а на їх основі Пенітенціарного кодексу України, але далі цих пропозицій автор не пішов і законопроектів з цього приводу не запропонував.

9. Щодо основних здобутих результатів, що містяться у висновках дисертації (с. 391-403) та монографії (с. 434-444) то їх бажано було б підкріплювати не тільки якісними характеристиками, але й кількісними показниками здобутих результатів, обґрунтувавши їх достовірність та викласти рекомендації щодо використання.

Перелічені зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Але ці зауваження мають локальний, переважно дискусійний, характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація *Пузирьова Михайла Сергійовича «Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження»* містить нові наукові положення й науково-обґрунтовані результати у галузі кримінально-виконавчого права, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим ДАК МОН України вимогам.

Автореферат за своїм змістом ідентичний основним положенням дисертації та відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані в роботі.

Викладене вище дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація та автореферат *Пузирьова Михайла Сергійовича «Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження»* відповідають вимогам пп. 9, 10, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент
Головний науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

«05» грудня 2018 р.

О.М. Джужа